

Janne Tunturi ja Heli Rantala

Kansainvälisyyden ja kulttuurin nimissä

Friedrich Anton Meyer 1800-luvun alun kirjakulttuurin toimijana

Heinäkuussa 1803 Turun akatemian päärakennuksen eteishallissa järjestettiin pieni tilaisuus, kun Friedrich Anton Meyer (1771–1831) lahjoitti Esterin kirjan hepreankielisen käsikirjoituksen akatemialle.¹ Yliopiston nopeasti kasvava kirjasto sai näin kokoelmiinsa harvinaisen tekstin, joka oli toisille osa kristittyjen Vanhaa testamenttia, toisille heprealaista Raamattua eli Tanakia. Saksassa ja Ruotsissa elänyt Meyer oli saapunut Turkuun neljä vuotta aikaisemmin, ja hänet tunnettiin jo kirjallisena vaikuttajana. Turkuun tullessa hänen nimensä oli vielä ollut Maijer Levin, mutta hän oli muuttanut juutalaisen nimensä saksalaiseksi pian saapumisensa jälkeen. Juutalaisten kansanmurhan uhasta Persian valtakunnan aikana kertovan Esterin kirjan lahjoittaminen on yksi niistä anekdooteista, joka tiedetään Meyerin elämästä. Näistä tiedon paloista ei saa koottua täyttä elämäkertaa, mutta ne avaavat Itämeren alueen kirjakulttuurin kehitystä 1800-luvun alussa marginaalisesta asemasta ponnistaneen toimijan näkökulmasta.

Meyerin toiminta kirjakauppaverkostoissa tunnetaan erityisesti Jyrki Hakapään ansiosta, joka on tutkinut häntä 1800-luvun alun suomalaisen kirjakaupan kansainvälistäjänä. Meyerin uran huipentumana on pidetty vuonna 1814 järjestettyjä Leipzigin messuja, joihin osallistumalla hän pääsi osalliseksi Pohjois-Euroopan kirjakaupan sisäpiiriä. Hakapään mukaan Meyer oli lyhyen aikaa näiden verkostojen vaikutusvaltainen jäsen,

mutta hänen asemansa heikkeni nopeasti erityisesti saksalaisten kauppiaiden järjestäytymisen myötä.² Meyerin nimi vilahtaa myös tutkimuksissa, jotka tarkastelevat suomalaisten kirjastojen varhaishistoriaa tai 1800-luvun alun sensuuria.³ Kaiken kaikkiaan Meyer on kuitenkin hahmo, joka ei ole kovin tunnettu edes 1800-luvun tutkimuksen kontekstissa.

Saksan tilanne heijastui Meyerin lisäksi muihinkin alueen kirjakauppiaisiin. Ranskalaisen historioitsijan Frédéric Barbierin mukaan 1800-luvun alun Saksassa kasvoi kirjojen määrän lisääntymisen ohella ajatus kirjoista kulttuurin ja sivistyksen symbolina. Barbier on pitänyt Leipzigin vuoden 1814 messuja yhtenä saksalaisen kirjakulttuurin tärkeimmistä hetkistä, jolloin epäyhtenäistä ja jakautunutta maata pyrittiin yhdistämään kielen ja kirjallisuuden voimin. Saksa nähtiin kustantamoiden ja lukijoiden maana, jonka historiassa kirjojen merkitys oli suuri. Tämän innostuksen vaikutukset ulottuivat maan ulkopuolelle, koska Saksassa julkaistut kirjat alkoivat levitä entistä tehokkaammin Euroopassa. Itämeren alueella saksalaisen kirjallisuuden ja kustantajien merkitys kasvoi nopeasti.⁴ Saksaa erinomaisesti osannut Meyer sopi hyvin tähän pääosin saksalaisten kustantamoiden ja kauppiaiden hallitsemaan pohjoisen Euroopan kirjakauppaan.

Meyerin kaltaisen toimijan analyysi ulottuu ensinnäkin uudemman kirjahistoriallisen tutki-

1. Kansallisarkisto, Turun toimipiste, Dahlströmin kortisto BdgI:36:553. K. Pr. 25.7.1803.

2. Jyrki Hakapää, Hetken verran koko Itämeren kirjakauppiaina. Teoksessa Aleksanteri Suvioja & Erkki Teräväinen (toim.) *Kahden kulttuurin välittäjä. Hannes Saarisen juhlaKirja*. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja. Helsingin yliopisto 2006, 215–223; Jyrki Hakapää, *Kirjan tie lukijalle. Kirjakauppojen vakiintuminen Suomessa 1740–1860*. SKS 2008. Lisäksi Olof Mustelin on aikanaan kirjoittanut Meyerista monipuolisen artikkelin, joka ei kuitenkaan kontekstoi tämän toimintaa laajemmin. Olof Mustelin, Friedrich Anton Meyer - språkmästare, bokhandlare, kulturarbetare. *Historisk Tidsskrift för Finland* 33:1 (1948), 98–132.

3. Yrjö Nurmio, *Suomen sensuuriolot Venäjän vallan alkuaikoina vv. 1809–1829*. WSOY 1934, 48–49, 88–89; Ilkka Mäkinen, "Nödvändighet af LånaKirjasto" *Modernin lukuhulun tulo Suomeen ja lukemisen instituutiot*. SKS 1997, 155, 187.

4. Frédéric Barbier, *L'Empire du livre. Le livre imprimé et la construction de l'Allemagne contemporaine (1815–1914)*, Bibliothèque franco-allemande 1995.

muksen alueelle, jossa Robert Darntonin mallin mukaan on tutkimuskohteina ollut yksittäisiä kirjojen sensoreita, painajia, kauppiaita ja kirjailijoita.⁵ Tätä näkökulmaa käyttää esimerkiksi Pamela Selwynin tutkimus berliiniläisestä kirjailija-kustantaja Friedrich Nicolaista. Se lähestyy kohdettaan temaattisesti pyrkien näkemään yksittäistapauksessa asioita, jotka auttavat selittämään saksankielisen 1700-luvun lopun kirjakulttuurin toimintaa laajemmin.⁶

Tässä artikkelissa tarkastelemme myös niitä Meyerin elämän osa-alueita, jotka eivät liittyneet kirjamyyntiin. Meyer oli paitsi kirjakauppias myös yliopiston opettaja, kääntäjä ja lainakirjaston omistaja, joka harrasti musiikkia ja myi kaupassaan paljon muutakin kuin kirjoja. Hän linkittyi usealla alueella akateemisen oppineiston ja sivistyneen kuluttajan elämään. Tämän vuoksi tutkimusta motivoi myös elämäkerrallinen intressi. Tässä artikkelissa elämäkerrallisuus tarkoittaa ennen kaikkea pyrkimystä ymmärtää tutkimuskohteemme toiminnan eri puolia ja niitä konteksteja, joissa tämä teki erilaisia omaan elämänsä kulkuaan vaikuttaneita valintoja.⁷ Elämäkerrallisuus tuo Friedrich Anton Meyerin toimintaan uuden ulottuvuuden.

Monipuolinen kirja-alalla toimiminen ei ollut sinänsä uniikkia aikakauden Suomessa sillä kaikki varhaiset kirjakauppiat harjoittivat myös muuta kirjoihin liittyvää toimintaa.⁸ Meyer tai Levin⁹ oli kuitenkin myös juutalainen maahanmuuttaja, joka yritti sopeutua Suomeen Turun akatemian piirissä luotujen kontaktien ja hankittujen tehtävien avulla. Uudessa kotimaassaan hän joutui tasapainoilemaan tilanteessa, jossa hän edusti ekspansiivista saksalaista kirjakulttuuria ja toisaalta etnistä ja uskonnollista vähemmistöä. Saksalaisena juutalaistaustaisena henkilönä hän oli kaksinkertaisesti vieras. Hän oli samankaltainen saksalaisen perinteen ”valistaja” kuin monet muut kirja-alan toimijat. Toisaalta Meyer tai Levin liittyi Itä-Euroopan valtioiden välisillä raja-alueilla eläneiden juutalaisten historiaan: juutalaisuutta koskeva lainsäädäntö vaikutti hänen vaiheisiinsa ja hän joutui monen muun alueen juutalaisen tavoin selviytymään uskonnollisesti ja etnisesti toisenlaisessa kulttuurissa.¹⁰

Tässä artikkelissa tutkimme Friedrich Anton Meyerin kirjoihin ja kirjallisuuteen nivoutunutta elämää. Aiemmassa tutkimuksessa Meyerin saksanjuutalaisuus on jäänyt taustatiedoksi, jonka merkitystä ei ole laajemmin pohdittu. Omassa tarkastelussamme tämä alkuperä toimii artikkelin lähtökohtana: Miten Meyerin saksanjuutalainen tausta näkyi hänen toiminnassaan kirja-alalla? Mitkä olivat ne toimintamuodot, joilla hän integroitui osaksi suomalaista kirjakulttuuria ja mitä hänen elämänvaiheensa kertovat 1800-luvun alun pohjoiseurooppalaisesta kirjallisesta maailmasta? Tarkastelemme Meyerin toimintaa suomalaisena kulttuurivaikuttajana, assimiloituneena juutalaisena ja eurooppalaisen oppineen kulttuurin edustajana. Taustansa vuoksi Meyerin tapaus on varsin erilainen kuin Anna Perälän ja Tuija Laineen tutkimat Christian Ludvig Hjelt (1786–1849) ja Henrik Renqvist (1789–1866).¹¹

Käytämme lähteinä Meyerin toiminnasta kerrottavaa materiaalia: hänen kirjakauppiansa arkistoa, Meyerin itsensä kirjoittamia kirjoja, hänen lainakirjastojensa kirjalueteloita, sanomalehtikirjoituksia ja -mainoksia sekä virallisia asiakirjoja. Materiaali on sirpaleista ja sisältää vain

5. Esim. Robert Darnton, *The Literary Underground of the Old Regime*. Harvard University Press 1982.

6. Pamela E. Selwyn, *Everyday Life in the German Book Trade. Friedrich Nicolai as Bookseller and Publisher in the Age of Enlightenment 1750–1810*. The Pennsylvania State University Press 2000.

7. Elämäkertakirjoittamisesta ks. esim. Barbara Caine, *Biography and History*. Palgrave Macmillan 2010; Heini Hakosalo et al (toim.), *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. SKS 2014; Hans Renders, Binne de Haan & Jonne Harmsma, *The Biographical Turn. Lives in History*. Routledge 2016; Tässä artikkelissa elämäkerran (biography) ja omasta elämästä kirjoittamisen (life writing) välinen erottelu ei ole oleellinen kysymys. Tuoreen elämäkerrallisen tutkimuksen kysymyksistä ks. myös Maarit Leskelä-Kärki, *Toisten elämät. Kirjoituksia elämäkerrasta*. Avain 2017.

8. Hakapää 2008, 75–76.

9. Meyer käytti nimeä Levin ja esiintyi ennen noin vuonna 1800 tapahtunutta nimenvaihdosta erilaisissa lähteissä vaihtelevilla nimivariaatioilla. Tätä moniäänisyyttä kunnioittaen kutsumme tutkimuskohdettamme vuoteen 1800 Leviniksi ja siitä alkaen Meyeriksi.

10. Tara Zahra, Looking East. East Central European ‘Borderlands’ in German History and Historiography. *History compass* 3:1 (2005).

11. Tuija Laine, *Henrik Renqvist julkaisijana ja kirjakauppiana 1815–1866*. Otava 2005; Anna Perälä, *Tilanomistaja kirja-alalla. Christian Ludvig Hjelt kirjanpainajana, kustantajana ja kirjakauppiana 1823–1849*. Societas Scientiarum Fennica 2019.

vähän Meyerin itsensä tuottamaa, oman elämän vaiheita kommentoivaa aineistoa. Henkilökoh- taisinta materiaalia edustavat Meyerin ruotsin- ja saksankieliset kirjeet Helsingissä toimineelle dosentti ja kirjastonhoitaja Alexander Blomqvistille (1796–1848) vuosilta 1825–1827. Kokoelman noin 30 kirjettä kertovat Meyerin ajatuksista ja hänen varhaisemmasta toiminnastaan ainakin näennäisen suorasukaisesti.

Suureksi osaksi Meyerin toimia ja hänen tekemiään ratkaisuja on arvioitava kirjeitä välil- liseimpien lähteiden avulla. Sanoma- ja aikakaus- lehdet tarjoavat paitsi tietoa Meyerin vaiheista myös hänen tavastaan hyödyntää lehtijulkisuutta omassa toiminnassaan. Ruotsalaisten ja suoma- laisten lehtien laaja digitoiminen on mahdollis- tanut tämän lähdetyyppin aiempaa kattavamman käytön Meyerin toiminnan arvioimisessa. Toinen aineisto, jota aiemmassa tutkimuksessa on hyö- dynnetty vain vähän ovat Meyerin lainakirjasto- toiminnasta kertovat painetut kirjaluettelot. Kuten useissa Turun historiaa käsittelevissä tutki- muksissa, myös tässä on hyödynnetty niin sanot- tua Dahlströmin kortistoa. Se sisältää viittauksia arkistoihin, mutta siellä on myös historioitsija Svante Dahlströmin (1883–1965) omia tulkintoja esimerkiksi Meyerin asemasta.¹²

Tutkimusotteemme on kontekstoiva. Analy- soimme Meyerin toimia osana kansainvälisen kirjakaupan verkostoitumista, lukukulttuurin muutosta sekä osana suomalaisten oppineiden yhteisöjen toimintaa. Artikkelit keskittyvät Meyerin Turun vuosiin 1799–1827, aikaan jolloin hän nousi kirja- ja kulttuurialan vaikuttajaksi.

Königsbergin vaikutteet, Ruotsin tarjoamat mahdollisuudet

Jo ennen Turkuun muuttamista Maijer Levin oli toiminut kirjojen parissa. Saatavilla olevat tiedot hänen elämänsä varhaisvaiheista ovat kuitenkin niukat. Hän oli syntynyt Mecklenburgiin ruhti-

naskuntaan kuuluneessa Dömitzin kaupungissa vuonna 1769 tai 1771. Useat Maijer Levinin suku- polven juutalaiset ottivat tavoitteekseen emansi- paation. Näitä pyrkimyksiä kutsuttiin haskalaksi, joka usein käännetään juutalaiseksi valistukseksi. Sitä kannattaneet oppineet halusivat moderni- soida juutalaisuutta ja laajentaa sen maailman- kuvaa uskonnon ulkopuolelle.

Modernisoinnin välineenä olivat kouluttautu- minen ja kirjallisuus. Pyrkimys oli muuttaa juu- talaisuutta sisältä käsin, mutta samalla tuoda se lähemmäs valtakulttuuria. Tämän takia esimer- kiksi saksankielisillä alueilla monet juutalaiset korostivat saksan kieltä ja saksalaista kulttuuria osana omaa identiteettiään. Toisaalta eman- sipaatio konkretisoitui rajoituksia purkamalla. Pohjois-Saksan juutalaisia koskevaa lainsäädän- tää lievennettiin 1780-luvulla ja näin alueesta tuli eräänlainen näyteikkuna juutalaisuuden muu- tokselle. Emansipaatio ei kuitenkaan tarkoittanut ainoastaan vapautumista, vaan se oli myös uhka juutalaisuudelle, mikä tuotiin esille useissa kes- kusteluissa.¹³

Mecklenburgin ruhtinaskunnan vieressä oli Ruotsille vuoteen 1815 asti kuulunut Stralsundin kaupunki ja sen ympärillä 1600-luvun sodissa vallattu Ruotsin Pommeri. Ruotsi oli ollut viral- lisesti suljettu juutalaisilta ennen vuotta 1775, jolloin Kustaa III oli antanut ensimmäisen juu- talaisen asettua maahan ilman kääntymistä kris- tityksi.¹⁴ Samana vuonna Bohuslänissa sijaitseva Marstrandin kaupunki sai vapaasatamaoikeudet, joihin kuului muun muassa uskonvapaus, ja siitä tuli varhaisen juutalaisen muuttoliikkeen kohde. Lehti-ilmoituksen mukaan juuri Marstrandista saapui Tukholmaan toukokuussa 1784 Meijer Levin -niminen nuorukainen.¹⁵ On melko toden- näköistä, että kyseessä oli artikkelimme Maijer Levin. Jos näin on, hän matkusti Tukholmaan myöhemmin kuin muu perhe, joka oli joiden- kin tietojen mukaan muuttanut kaupunkiin jo vuonna 1778.¹⁶ Tukholmassa Ruotsille asetetut

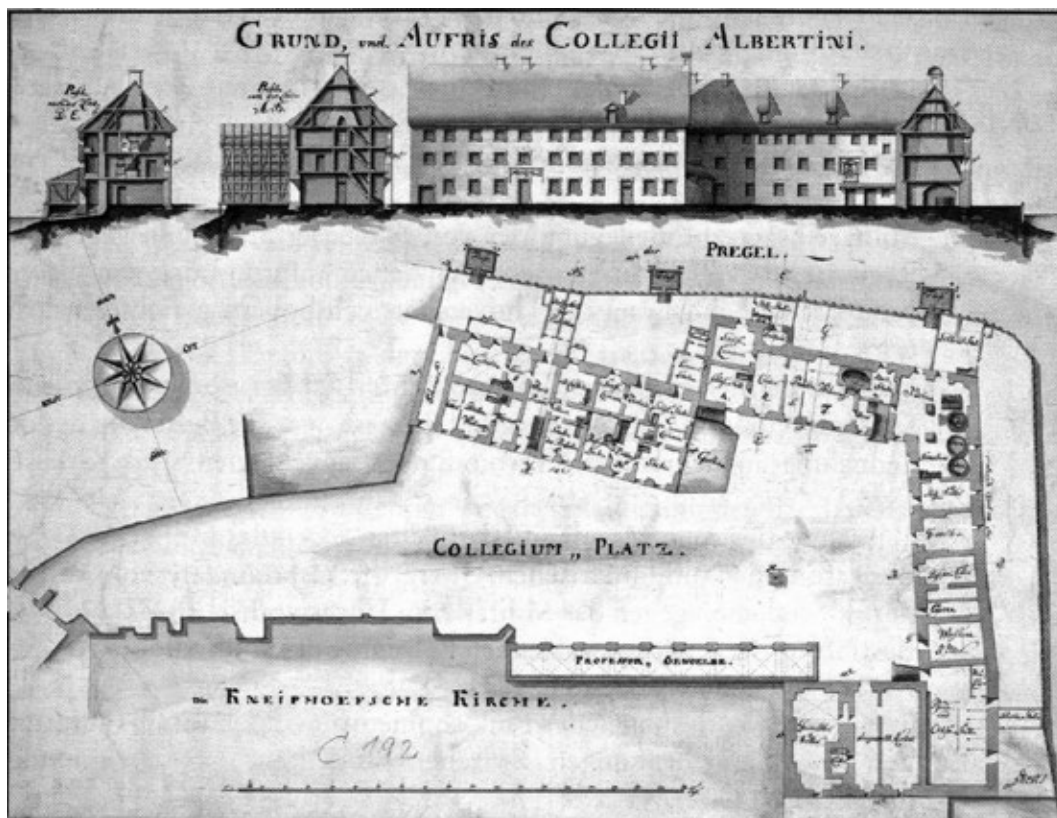
12. Kortiston käytöstä, ks. esim. Panu Savolainen, *Teksteistä rakennettu kaupunki. Julkinen ja yksityinen tila turkulaisessa kielenkäytössä ja arkielämässä 1740–1810*. Sigillum 2017, 31, 35, 39.

13. Shmuel Feiner, *The Jewish Enlightenment*. University of Pennsylvania Press 2015, 1–19.

14. Ruotsin ensimmäiseksi juutalaiseksi mainittu Aaron Isaac saapui maahan vuonna 1774 ja sai luvan jäädä Ruotsiin keväällä 1775. Carl Henrik Carlsson, *Judarnas historia i Sverige*. Natur & Kultur 2021, 32–34.

15. *Dagligt Allehande* 11.5.1784, <https://tidningar.kb.se/2631189/1784-05-11/edition/144030/part/1/page/1/?newspaper=DAGLIGT%20ALLEHANDA&from=1784-05-01&to=1784-05-31> (23.8.2022).

16. Tieto ilmestyi turkulaislehdessä vuonna 1797. *Åbo Tidningar*, 20.11.1797, nro 47, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanoma-lehti/binding/409079?page=3> (22.8.2022). Myös Mustelin 1948, 99.

odotukset näyttävät johtaneen pettymykseen, sillä isä Samuel Levinin kerrotaan tehneen konkurssin ja vanhempien eronneen.¹⁷

Maijer Levin siirtyi opiskelemaan Königsbergin yliopistoon lääketiedettä huhtikuussa 1793.¹⁸ Myöhemmin hän muisteli osallistuneensa ensi sijassa matematiikan ja lääketieteen opintoihin sekä käyneensä myös filosofi Immanuel Kantin luennoilla.¹⁹ Yliopiston ulkopuolellakin oli oppinutta elämää, josta Levinin voi olettaa olleen tietoinen. Preussiin kuulunut Königsberg oli haskalan keskuksia, jonne saapui väkeä sekä Saksasta että Puolasta.²⁰ Samaan aikaan kaupungin juutalaisia valvottiin ja Pohjois-Saksassa yhä näky-

■ Kuva 1. Königsbergin yliopisto toimi 1800-luvun puoliväliin asti Collegium Albertinum -rakennuksessa. Turun akatemiaan yliopistosta päätyi Meyerin lisäksi muun muassa tähtitieteilijä Friedrich Wilhelm August Argelander (1799–1875). Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz / Wikimedia Commons.

vämmin vaikuttanut pietistinen teologia pyrki käännyttämään heitä kristityiksi.²¹

Muutosta haettiin uudesta saksanjuutalaisesta identiteetistä. Königsbergissä rakennettiin 1700-luvun lopulla Saksan juutalaisten läntistä, Iberian niemimaalta lähtöisin olevaan sefardijuutalaiseen traditioon perustuvaa maailman-

17. Stockholms magistrat och rådhusrätt 1687–1849, asiakirja Drn 2131/1782. <http://www.tidigmodernkonkurser.se/index.php/post/view/4018> (21.3.2022). *Posttidningar* 3.4.1783, <https://tidningar.kb.se/2979645/1783-04-03/edition/145134/part/1/page/1/?newspaper=POSTTIDNINGAR&from=1783-04-01&to=1783-04-30> (22.8.2022); *Posttidningar* 7.7.1783, <https://tidningar.kb.se/2979645/1783-07-07/edition/145134/part/1/page/1/?newspaper=POSTTIDNINGAR&from=1783-07-01&to=1783-07-31> (22.8.2022).

18. *Die Matrikel der Albertus-Universität zu Königsberg* i. Pr. II 1657–1829. Toim. G. Erler, 1911/12, 625. <https://pbc.gda.pl/publication/6292>.

19. Kansalliskirjasto, Blomqvistiana, Friedrich Anton Meyer Alexander Blomqvistille 14.4.1827.

20. Jill Storm, *Culture and Exchang. The Jews of Königsberg, 1700–1820*. Washington University in St. Louis. Washington University Open Scholarship 2010, 18, 24, et passim.

21. Storm 2010, 56, 61.

kuvaa. Valistuksen ja sivistyksen nimiin vannonessa ajattelussa irrottauduttiin Itä-Euroopan juutalaisuudesta ja pyrittiin sulautumaan saksalaiseen yhteiskuntaan. Keinoina olivat saksan kielen ja saksalaisen korkeakulttuurin omaksuminen. Erityisesti Berliinissä syntyneen ajattelun ytimessä olivat valistuksen tradition hengessä kauneuden, maun ja aistien korostuminen. Siihen oli keskeisenä keinona taiteiden harrastaminen. Usein sefardismiksi kutsutun haskalan suuntauksen tavoitteena oli pyrkimys erottautua aškenasijuutalaisuudesta, jonka ajateltiin vaikuttavan erityisesti Puolan alueella.

Nostalgian kohteena olleeseen sefardijuutalaisuuteen kuuluivat oppineisuus, kirjallisuuden ja filosofian laaja harrastaminen, järjenkäyttö sekä suvaitsevaisuus. Tavoitteena oli oksidentalisoida juutalaisuus, voittaa pitkäaikainen eurooppalaista ajattelua hallinnut erottelu hellenistisen ja heprealaisen kulttuurin välillä. Sen mukana syntyi selkeä jako Saksan ja Puolan juutalaisiin. Saksassa asuneet juutalaiset toteuttivat haskalan tavoitteita omistautumalla saksalaiselle kulttuurille ja järjenkäytön universaaleille arvoille.²² Juutalaisuutta oli sefardismin muisto, saksalaisuutta selkeän eron tekeminen Itä-Eurooppaan ja Puolaan. Alexander Blomqvistille kirjoittamisissaan kirjeissä Meyer palasi viittauksin ja lainauksin usein taastaansa. Hän viittasi paitsi Vanhaan testamenttiin, jonka Blomqvist varmasti tunsikin, mutta myös Talmudiin. Toukokuussa 1825 kirjeeseen ilmestyy jopa ”Schanderlebander, juutalainen talmudistinen looginen hahmo”.²³ Juutalainen talmud-perinne ja klassisen kreikan kielen ajattelua tai kieltä merkitsevät *logos* nivoutuivat näin yhteen myös Meyerin kirjeissä.

Kaikesta huolimatta Maijer Levin halusi identifioitua ruotsalaiseen yhteiskuntaan, johon hän palasi opiskeluvuosien jälkeen. Tavanomaista elämää oikeus maassaoloon ei taannut: juutalaiset vastaanottivat kuninkaallisen suojelukirjeen ja sidos Ruotsiin perustui usein lähinnä kunin-

gasta kohtaan tunnettuun kiitollisuuteen. Sitä osoitettiin synagogissa, ja joitakin merkkipäiviä juhlistamaan järjestettyihin tilaisuuksiin painettiin kirjasia, jossa ylistettiin hallitsijaa ja hänen sukuaan. Jotkut tekstit olivat hepreaksi, toiset ruotsiksi, mukana oli myös saksankielisiä ylistyksiä. Yksi niistä oli Meyer Levin -nimisen Königsbergiläisen lääkärin Kustaa IV Aadolfin syntymäpäivien kunniaksi 1.11.1797 tekemä ylistysruno ”Jumala ja kuningas”.²⁴

Königsberg vaihtui lopulta toiseen akateemiseen kaupunkiin. Maijer Levin saapui Turkuun syksyllä 1799, hieman veljensä Selig Levinin (myöh. Peter Magnus Levison) jälkeen. Tulo Turkuun saattoi olla jatkoa hänen muille matkoilleen Itämeren alueella. Todennäköisesti Levinin kiinnostusta myös Turun akatemian piirissä toimiminen. Hän ilmoitti akatemian konsistorille haluavansa jatkaa lääketieteen lukemista Königsbergin tapaan. Tietävästi kukaan juutalainen ei ollut aiemmin kysynyt akatemian opiskeluoikeutta, mutta konsistori ei nähnyt tässä ongelmaa, olihan Levin opiskellut Saksassa protestanttisessa yliopistossa.²⁵ Pian Levinillä oli näkyvä asema kaupungin kulttuurielämässä.

Monen kielen osaaja Turussa

Hajanaiset lähteet Maijer Levinin ensimmäisistä vuosista Turussa viittaavat siihen, että hän luotti haskalan esikuvan mukaisesti kirjojen ja taiteen apuun uuteen yhteisöön sulautumisessa. Kirjallisuuden ja musiikin harrastaminen oli suosittua Turun akateemisessa yhteisössä. Levinin tullessa Turkuun tuomiokirkon muurin vieressä oli nopeasti kasvava akatemian kirjasto. Sitä vastapäätä sijaitsi Frenckellin suvun omistama kirjapaino, jossa myös myytiin kirjoja. Kirkon ja yliopiston läheisellä Aurajoen ylittävällä sillalla tai sen kupeessa toimi lisäksi ainakin ajoittain niin sanottuja kirjalaatikoita (*boklåda*), joista saattoi tulla ostamaan kirjoja sovittuina ajankohtina.²⁶ Myös monilla yksittäisillä oppineilla alkoi olla

22. John M. Efron, *German Jewry and the Allure of the Sephardic*. Princeton University Press 2016.

23. Meyer Blomqvistille 25.5.1825.

24. *Allerunterhänigst zu Füssen gelegt von Meyer Levin aus Stockholm. Der Arze-ney gellarheit befließenen, zu Königsberg in Preussen*. Kongl. Amiralitets Tryckeriet, 1798. Ks. Margit Hoffman, *Homage to King and Country. A Bibliography of Swedish Jewish Pamphlets*, *Nordisk judaistik/Scandinavian Jewish Studies*, 10:2 (1989), 94–95.

25. Porthan Caloniukselle 30.9.1799. Teoksessa Wilhelm Lagus (toim.), *Henrik Gabriel Porthans bref till Mathias Calonius 2. Åren 1797–1800*. SLS 1886, 578. Veljen kääntymisestä Porthan Caloniukselle 11.6.1797, II: 433 sekä jo mainittu *Åbo Tidningar* 20.11.1797.

26. Topi Artukka, *Informationsförmedlingens knutpunkter. Den muntliga kommunikationens rum i det tidiga 1800-talets Åbo*. *Historisk Tidskrift för Finland* 104:1 (2019), 74–106. Kirjojen laatikkokaupasta, ks. Tuija Laine, *Kolportöörejä ja kirja-*

yhä suurempi kirjasto. Kaupungissa alkuvuodesta 1800 vierailtut englantilainen mineralogi Edward Daniel Clarke totesikin, että Turussa näytti olevan kirjoja lähes samalla tavalla kuin Keski-Euroopassa.²⁷

Kirjallisuuden ja kirjojen merkitys oli kasvanut nopeasti myös muualla Suomen alueella 1700-luvun lopussa, eikä kirjallinen harrastuneisuus ollut enää ainoastaan akateemisten piirien tai papiston varassa. Tätä uutta kiinnostusta kirjoihin ja niiden lukemiseen on eurooppalaisessa kontekstissa kutsuttu lukemisen vallankumoukseksi: Ranskan vallankumous lisäsi yhteiskunnallisen kirjallisuuden menekkiä, mutta samaan aikaan romaanien ja muun fiktiivisen kirjallisuuden suosio oli kasvanut 1700-luvun aikana. Syynä oli toisaalta Suomeenkin saapunut eurooppalainen lukemisen noususuhdanne, jonka ansiosta kirjoilla oli keskeinen merkitys seuraelämässä.²⁸ Toisaalta kyse oli myös ruotsalaisesta kirjallisen elämän uudistuksesta, kun vuoden 1766 painovapauslaki poisti hetkeksi ennakkosensuurin ja siirsi kiistat kirjojen julkaisemisesta tavallisiin tuomioistuihin.²⁹

Kirjalliset muodit levisivät myös Suomen puolelle. Saksalaista kirjallisuutta tuntenut Levin näyttää tarttuneen tehokkaasti tähän mahdollisuuteen. Hän oli todennäköisesti jo ennen Turkuun muuttamista tutustunut Ruotsissa suosittuun Friedrich Schillerin *Kabale und Liebe* -näytelmään (1784). Viisinäytöksisen porvarillisen murhenäytelmän suosio oli johtanut sen kääntämiseen englanniksi vuonna 1795 ja neljä vuotta myöhemmin se käännettiin ranskaksi.³⁰

Todennäköisesti juuri Schillerin suuri suosio sai Levinin kääntämään näytelmän ruotsiksi, mutta hän harrasti muutenkin saksalaista 1700-luvun lopun kirjallisuutta elämänsä loppuun asti. Levin kirjoitti käännökseen lyhyen kahden sivun mittaisen jälkisanan, joka valitettavasti on

tyypistynyt puoleen painossa tapahtuneen virheen takia. Jälkisanan ensimmäinen sivu puuttuu. Loppuosassa kääntäjä kertoo odottavansa nöyrästi arvioita ja kritiikkejä, joiden perusteella hän päättäisi, kannattaako kääntämistä enää jatkaa. Teksti on sujuvaa ruotsia, mutta Levin korosti omaa epävarmuuttaan ja pyysi anteeksi käännöstään. Syvältä kääntäjän rinnasta lähtee latinankielinen huudahdus ”Peccavi!!!”; ”minä olen tehnyt syntiä!”³¹

Kuten Levin ennako, käännös joutui myös muiden arvioitavaksi. Se nähtiin perustelluksi ja tärkeäksi jo Schillerin suosion ja maineen vuoksi. Akatemian oppihistorian professori Frans Michael Franzén korosti käännöksestä kirjoittamassaan arviossa Schillerin läheistä yhteyttä Shakespeareen – sekä täydellistä vastakohtaisuutta ranskalaisen draamojen kanssa. Franzén kiitti Levinin, ”ulkomaalaista hänen oman ilmoituksensa perusteella”, sujuvasta käännöksestä ja ihasteli erityisesti tämä ruotsin taitoa.³² Franzén liitti näin käännöksen osaksi kulttuurista kamppailua, jossa haastettiin varhaisempi kirjallinen estetiikka. Levin käänsi kirjailejaa, jota oltiin korottamassa saksalaisen kirjallisuuden kaanoniin.

Teoksen julkaisu ja Franzénin kaltaisen paikallisen merkkihenkilön sille antama huomio kertovat siitä, että kirjallisuus tarjosi keinon tehdä itsensä tunnetummaksi uudessa akateemisessa kaupungissa. Samaa aikaan Levin kirjoitti myös saksaksi, minkä tuloksena Frenckellin kirjapainosta valmistui vuonna 1800 lyhyt, ystävyttä ylistänyt teos *Meinem theuresten freunde dem herrn Charles Petit: hochedelgelbohrnen bey seiner Abreise von Schweden*. Meyer tuli kirjallisuudenharrastajien tietoon lähinnä runouteen ja näytelmiin keskittyneenä kääntäjänä. Schillerin lisäksi hän käänsi August von Kotzebuen komedian *Elakt lynne* (Ueble Laune, 1800), joka oli ilmestynyt saksaksi vain vuotta aikaisemmin.³³

kauppiaita. Kirjojen hankinta ja levitys Suomessa vuoteen 1800. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1098. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2006, 22.

27. Edward Daniel Clarke, *Travels in various countries of Europe, Asia and Africa. Part the third. Scandinavia*. 1821, 518.

28. Ilkka Mäkinen, Lukemisen vallankumous. Teoksessa Yrjö Varpio & Liisi Huhtala (toim.) *Suomen kirjallisuushistoria 1. Hurskaista lauluista ilostelevaan romaaniin*. SKS 1999, 165–167.

29. J. Nordin & J. C. Laursen, Northern Declarations of Freedom of the Press. The Relative Importance of Philosophical Ideas and of Local Politics. *Journal of the History of Ideas* 81 (2020), 217–237.

30. Roger Paulin, Introduction. Teoksessa Schiller, Friedrich *Love and Intrigue. A Bourgeois Tragedy*. Translated by Flora Kimmich. Open Book Publishers 2019.

31. Friedrich Schiller, *Cabale och kärlek*. Övers. Meijer Levin. Frenckell 1800, 191.

32. *Åbo Tidning* 20.12.1800, nro 53, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/414473?page=1> (22.8.2022).

33. *Elakt lynne. Comedie i fyra akter af August von Kotzebue. Från tyskan*. Frenckell 1800.

Kääntäjäksi on merkitty Meijer Levin. Kotzebuen ja Schillerin näytelmien kääntäminen kertoo paitsi Levinin kiinnostuksesta teatteriin, myös pyrkimyksestä esitellä uusinta, menestynyttä saksankielistä kirjallisuutta.

Kirjallisen toiminnan lisäksi Levin oli kiinnostunut musiikista, jota harrastettiin laajasti Turun akateemisissa piireissä. Tärkein musiikinystävien kokoontumispaikka oli vuonna 1790 perustettu Turun soitannollinen seura, jonka konsertit olivat tärkeä osa kaupungin seuralämää.³⁴ Sekä soittamiseen että laulamiseen perehtynyt Levin alkoi heti osallistua sen toimintaan. Vain puoli vuotta kaupunkiin tulonsa jälkeen hän lauloi aarioita seuran vuosijuhlassa. Leviniä kiinnosti myös huilunsoitto kuten monia muitakin 1800-luvun alun turkulaisia oppineita.³⁵ Pari vuotta Turussa oltuaan Levinistä oli tullut Friedrich Anton Meyer, saksalaistaustainen lainakirjaston omistaja. Kirjaututtuaan yliopistoon hän saattoi tutustua paremmin sen opiskelijoihin ja opettajiin ja käyttää sen nopeasti kasvavaa kirjastoa. Mutta tämä ei riittänyt Meyerille. Hän hakeutui kaupungissa muutamaa vuotta aiemmin perustettuun lukuseuraan.³⁶

Monikielinen lainakirjasto

Turun akademia ja kirjojen varassa kasvanut kulttuurin harrastaminen tarjosivat Meyerin kaltaiselle uudelle tulokkaalle mahdollisuuden tutustua turkulaiseen oppineistoon. Turun kirjallisen elämän yksi keskus oli vuonna 1798 perustettu lukuseura. Sen jäsenenä olivat kaupungin keskeiset akateemiset henkilöt sekä muut oppineet, jotka tilasivat seuran avulla sanoma- ja aikakauslehtiä. Mallina tässä oli Uppsalaa vuonna 1794 perustettu seura.³⁷ Lukuseuroja syntyi 1700-luvun

lopussa huomattavan paljon, sillä ne tekivät mahdolliseksi luettavan hankkimisen yhdessä ja sen sijoittamisen tilaan, jonne jäsenet pääsivät lukemaan niitä. Turunkin seura hankki luettavaa, jota yksittäisen ihmisen oli vaikea saada käsiinsä. Todennäköisesti juuri lukuseurassa Meyer oppi, millaista kirjallisuutta Turussa oli ja mitä sinne kaivattiin. Aluksi Jakob Tengströmin kotona kokoontuneen lukuseuran kirjasto oli varsin pieni, noin 200 kirjaa ja lehteä. Kirjallisuus oli pääosin tieteellistä, poikkeuksena olivat monet matkakuvaukset, joita myös lainattiin paljon.³⁸

Meyer ei seurannut lukuseuran toimintaa kauan, ennen kuin hän päätti perustaa Turkuun lainakirjaston vuonna 1800.³⁹ Esikuvat löytyvät jälleen Ruotsista ja Saksasta, esimerkiksi Tukholman alueelle lainakirjastoja esiintyi vuodesta 1785 alkaen. Ruotsissa tähän tarvittiin kamarikollegion lupa, mutta Meyerille riitti akatemian konsistorin suostumus.⁴⁰

Maaliskuun alussa 1801 Meyer julkaisi *Åbo Tidningissä* lainakirjaston säännöt. Hän lupasi sen olevan auki kolmena aamupäivänä, kun lukuseuran kokoelmat olivat käytössä vain kerran viikossa. Turussa sekä lukuseura että lainakirjasto perustuivat vuosimaksuun, jota vastaan sai niiden käyttöoikeuden. Lukuseurassa osalla jäsenistä oli kuitenkin erioikeuksia, kuten lupa lainata halutuimpia lehtiä. Lainakirjastossa kaikki maksun suorittaneet olivat ainakin nimellisesti tasarvoisia.⁴¹ Meyer vastasi kirjaston kokoelmasta ja asiakkaat maksoivat sen käytöstä riippuen siitä, paljonko he lainasivat. Kirjastossa oli myös panttimaksu siltä varalta, ettei kirjoja palautettaisi. Laina-aika oli kaksi viikkoa.⁴²

Sekä lukuseura että Meyerin lainakirjasto pyrkivät vastaamaan Turussakin tunnettuun sisään-

34. Carina Burman, Musikaliska sällskapet i Åbo. Teoksessa Johan Wrede (toim.), *Finlands svenska litteraturhistoria. Första delen. Åren 1400–1900*, SLS 1999, 187–188.

35. *Åbo Tidning* 1.2.1800, nro 6–7, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/414498?page=7> (22.8.2022).

36. Mustelin 1948, 101, alaviite 4.

37. Yrjö Nurmio, Maamme lukuseuroista ja niiden kirjastoista 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alkuvuosikymmeninä. *Historiallinen aikakauskirja* 45:1 (1947), 5–6.

38. Olof Mustelin, Läsesällskapet i Åbo. *Historiska och litteraturhistoriska studier* 25 (1949), 59–210; Mäkinen 1999, 170–172. Lukuseuran käytännöistä myös Jukka Sarjala, *Läsning föreningar. Om den lärda och litterära gemenskapen i Åbo i början av 1800-talet. Historisk Tidskrift för Finland* 107:1 (2022), 36–67. Lisäksi Turun lukuseuraa on tutkinut Hanna Östlund, *Litteraturens uppodling. Läsesällskap och litteraturkritik som politisk strategi vid sekelskiftet 1800*. Gidlunds förlag 2000.

39. Konsistorin käsittelyyn tullut anomus lainakirjaston perustamisesta 9.9.1800, lupa myönnetty 27.2.1801. Mustelin 1948, 102.

40. Margareta Björkman, *Läsarnas nöje. Kommersiella lånbibliotek i Stockholm 1783–1809*. Uppsala universitet 1992, 107–109.

41. *Åbo Tidning* 4.3.1801, nro 18 Förra Häftet, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/414894?page=4> (23.8.2022). Lukuseurasta Mustelin 1949, 82.

42. *Åbo Tidning* 4.3.1801.

tyneeseen kirjoja koskevaan kiinnostukseen. Kirjoja oli kaupungissa suhteellisen paljon, mutta niiden saaminen luettavaksi ei välttämättä ollut helppoa, sillä suurin osa Turun kirjoista oli joko yksityiskokoelmissa tai akatemian vanhan kirjastorakennuksen hyllyillä. Esimerkiksi vuonna 1800 painetussa Frenckellin kirjakaupan luettelossa teoksia on alle 200.⁴³ Kirjojen määrän suhteen lainakirjasto ei ollut erityinen. Merkittävimmät 1800-luvun alun yksityiskirjastot saattoivat sisältää jopa 2500–3500 teosta.⁴⁴ Meyerin lainakirjaston varhaisin luettelo vuodelta 1807 koostui yli tuhannesta teoksesta. Luku on suhteellisen pieni verrattuna joidenkin akatemian professoreiden kirjastoihin, mutta kirjat olivat vapaasti lainattavissa ja kirjastossa oli paljon sellaisia kirjallisuuden lajityyppejä, joita puuttui perinteisistä oppineiden kokoelmista.

Meyerin lainakirjasto tarjoaa yhden näkökulman 1800-luvun alun kirjojen tarjontaan ja kysyntään, sillä siitä on säilynyt myös 1820-luvun alun luetteloita. Luettelot kertovat siitä, millaisia kirjoja Meyerin piireissä liikkui ja millaisten teosten hän ajatteli lainaajia kiinnostavan. Vuoden 1807 luettelo vastaa temaattisesti melko tarkasti Frenckellin ja lukuseuran tarjontaa.⁴⁵ Meyerin lainakirjastolla oli kuitenkin yksi erityinen piirre suhteessa turkulaisiin oppineisiin kirjastoihin: se sisälsi suhteellisen paljon fiktiivistä kirjallisuutta, kuten romaaneja, runoja ja näytelmiä. Kokoelmaan kuului englantilaisia romaaneja, ranskalaista yhteiskuntafilosofiaa ja suhteellisen paljon ruotsalaista poliittista kirjallisuutta. Kirjastossa oli myös yhteiskunnallisia pamfletteja, luonnontieteitä esittelevää kirjallisuutta ja matkakirjoja. Myös puutarhanhoito, raudan käsittely ja muu

käytännön toimintaa opettava kirjallisuus oli suosittua.⁴⁶

Meyer oli tuomassa eurooppalaista kirjallisuutta ja uusia lajityyppejä Turkuun. Tämä tapahtui kuitenkin pääosin käännösten avulla. Lainakirjaston kokoelma oli lähes täysin ruotsinkielinen, se kattoi 948 kappaletta eli 90 % koko kirjastosta. Ruotsinkielinen kirjallisuus oli monipuolista ja se sisälsi paljon käännöksiä. Näin muun muassa ranskalaisia ja englantilaisia romaaneja luettiin Turussa ruotsinnoksina. Vieraskielisiä teoksia oli 134 kappaletta. Meyerin oma juutalainen ja pohjoissaksalainen tausta ei näy kirjaston valikoimassa. Hän lainasi niitä kirjoja, joita oli saanut käsiinsä.⁴⁷

Lainakirjaston pitäminen ei ollut helppoa, sillä monet kirjat jäivät palauttamatta määräaikaan mennessä. Meyer valitti odottaneensa palautuksia vielä kahden kuukauden jälkeenkin.⁴⁸ Meyer ei jaksanut hoitaa lainakirjastoa täysipainoisesti kuin muutamia vuosia. Hän siirsi kirjaston hoitamisen apteekkari Mjödin haltuun jo vuonna 1806.⁴⁹ Virallisesti lainakirjasto vaihtoi omistajaa vuonna 1809, jolloin Meyer myi kirjaston pito-oikeuden sekä noin 1200 kirjaa kirjahuutokaupias Lars Mozellille.⁵⁰

Kääntäjänä ja kirjastonhoitajana Meyer oli sopeutunut osaksi Turun akateemista kulttuuria, mutta uskonnoiltaan hän oli edelleen juutalainen. Tämä toi ongelmia. Suomen alueella eli 1800-luvun alussa vain yksittäisiä juutalaisia. Heidänkään ei olisi virallisesti kuulunut Ruotsin tuolloisten säädösten mukaan asua Suomessa. Käytännössä tilanne oli vaihtelevampi, ja ainakin Vanhan Suomen alueella Viipurissa toimi useita juutalaistaustaisia henkilöitä.⁵¹ Lokakuussa 1802

43. Förteckning på böcker och skrifter, som jämte många andra finnas til salu hos Joh. C. Frenckell i Åbo, på boklådan å bron. N:o 1, 1800. Kansalliskirjaston Doria-julkaisuarkisto, <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2015-00006236> (21.3.2022).

44. Förteckning öfver framlidne erkebiskopen m. m. doct. Jac. Tengströms efterlemnade samling af böcker, chartor m. m., som på auction kommer att försäljas i Åbo den [] junii 1833, Kansalliskirjaston Doria-julkaisuarkisto, <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2015-00008909> (21.3.2022); Eva Costiander-Huldén, Johan Gadolins boksamling. Analys av ett unikt professorsbibliotek. *Auraica. Scripta a Societate Porthan Edita* 9 (2019), 21–57.

45. Mäkinen 1999, 166–172.

46. L. B. Förteckning. N:o 1, tryckt hos Joh. Chr. Frenckell, 1807. Kansalliskirjaston Doria-julkaisuarkisto, <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2015-00007994> (21.3.2022).

47. L. B. Förteckning. N:o 1.

48. *Åbo Tidning* 15.9.1802, nro 73, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/414303?page=4> (23.8.2022).

49. Mustelin 1948, 104.

50. Nurmio 1934, 47–48; Mustelin 1948, 107–108.

51. Asumisoikeus koski vain neljää ruotsalaiskaupunkia. Vuoden 1809 jälkeen juutalaisilla ei pitkään ollut vahvistettua asemaa Suomessa. Viipurin juutalaisista, ks. Piia Einonen, Jacob Weikam perheineen. Juutalaisena 1800-luvun alkupuolen Viipurissa. *Aikakauskirja Genos* 4 (2015), 205–222.

Meyer oli hakenut akatemian saksan kielen opettajan tehtävää. Meyerille ehdotettiin, että hän toimisi akatemian kielimestarina (språkmästare) ilman palkkaa, koska lainsäädännön mukaan juutalaiset saattoivat toimia vain kauppiaina tai elinkeinoelämässä.⁵²

Päätös saattoi olla puhtaasti juridinen, mutta sen käsittely osoittaa Meyerin olleen erityisessä oppineiston joukossa. Tutkimuksessa hänen juutalaisuutensa on käytännössä ohitettu, mutta poikkeuksen tekee Svante Dahlström, jonka käsitykset löytyvät Dahlströmin kortistosta asiansanan *judefråga* kohdalta. Sen alla Dahlström käsittelee erityisesti Meyerin vaiheita. Meyerin jääminen palkattomaksi kielimestariksi on niitä tapahtumia, jotka Dahlström liittyy hänen juutalaisuuteensa.⁵³ Käytännössä selityksiä voi olla muitakin, sillä Turun akatemiassa oli opetettu saksaa 1700-luvulta alkaen, mutta opetus ei ollut yhtä hyvin organisoitua kuin esimerkiksi klassisten kielten kohdalla. Opettajille ei maksettu palkkaa ja ennen Meyeria oli ollut usean vuosikymmenen tauko opetuksessa.⁵⁴ On vaikea arvioida, päätettiinkö 1700-luvun käytäntöjä jatkaa Meyerin juutalaisuuden takia. Meyer itse oli palkan puuttumisesta katkera ja näki tämän esimerkkinä saamastaan kohtelusta.⁵⁵

Dahlströmiä kiinnosti Meyerin juutalaisuuden vaikutus hänen mahdollisuuksiinsa toimia Turussa. Hänen mielestään tämän vaikeudet jatkuivat vuosia turkulaistumisen jälkeenkin. Meyer haki lupaa kirjapainon perustamiselle, joka jäi toteuttamatta. Dahlströmin mukaan Meyer ajatteli juutalaisuutensa estäneen painon perustamisen, vaikka hän olikin jo hakemuksen aikaan kääntynyt kristityksi.⁵⁶ Joka tapauksessa Meyer sai luvan, mutta kirjapaino ei koskaan toteutunut.⁵⁷ Päätöksen tehnyt hallituskonseljin talousosasto

■ Kuva 2. Friedrich Anton Meyer. Daniel Nyblinin lasinegatiivi Erik Wilhelm Le Moinen maalauksesta. Suomen Kansallisgallerian arkisto.

keskusteli kuitenkin pitkään juuri Meyerin juutalaisuudesta.⁵⁸ Ensimmäisten vuosien mainintojen jälkeen lähteet vaikenivat Meyerin taustasta. Hän vaihtoi nimeä, mikä häivytti hänen alkuperäänsä. Vuonna 1809 Meyer matkusti Venäjälle. Moskovassa hän kääntyi luterilaiseen uskoon ja meni naimisiin Gustava Juliana Hasseliuksen kanssa kaupungin saksalaisessa seurakunnassa.⁵⁹ Palatessaan Turkuun hän oli luterilainen, pian perheellinen monikielinen yrittäjä, joka suunnitelti kirjamarkkinoiden kansainvälistämistä.

52. Meyer Blomqvistille 2.4.1825. Ks. myös Dahlströmin kortisto Bdg1:36: 549. Ks. myös *Åbo Tidning* 27.10.1802, nro 85, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/414315?page=3> (23.8.2022). Uppsalan yliopistossa oli ollut kastetuja juutalaistaustaisia kieltenopettajia jo 1700-luvun alussa. Carlsson 2021, 27–28.

53. Dahlströmin kortisto Bdg2:17:2509.

54. Olli Puolakkainen. Saksan kielen opetuksen alkuvaiheista Suomessa. *Kasvatusopillinen aikakauskirja* 80:1–2 (1943), 54–56.

55. Meyer Blomqvistille 2.4.1825.

56. Dahlströmin kortisto Bdg2:17: 2511.

57. Ks. esim. Nurmio 1934, 88–89, myös alaviitteet 169 ja 170.

58. Kansallisarkiston digitaaliarkisto, Talousosaston yhteisistuntopöytäkirjat II 1815–1815 (Ca:13), 13.7.1815, 998–1004, <http://digi.narc.fi/digi/slistaus.ka?ay=32065> (2.3.2022).

59. *Åbo Allmänna Tidning* 23.8.1810, nro 99, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/410177?page=3> (23.8.2022). Mustelin 1948, 107. Ks. myös Lea Niskanen, *Boktryckarna i Åbo 1750–1828. En bokhistorisk studie genom ett yrke*. Bokhistoriska skrifter nr 5. 2010, 201.

Unelma kansainvälisestä kirjakaupasta

Meyerin toiminta kirjojen parissa laajeni vuosien myötä lainaamisesta ja kirjavälityksestä kohti ammattimaista kirjamyyntiä. Turussa ei ollut pysyväisluonteisia avoimia kirjakauppoja muilla kuin Frenczellillä ja tämäkin harjoitti kirjamyyntiä ilman virallista kirjakauppaprivilegiota kirjapainonsa yhteydessä. Meyer sen sijaan sai privilegion kaupan perustamiseen kesällä 1813. Hänestä tuli myös akatemian virallinen kirjavälittäjä.⁶⁰

Meyer näyttää valmistautuneen oman kauppansa avaamiseen perusteellisesti. Sitä koskeva arkistoaineisto sisältää saapuneita kirjeitä muilta Itämeren alueen kirjakauppailta erityisesti 1810-luvun alkupuolelta ennen oman kaupan avaamista. Yhteysverkosto ulottui tässä vaiheessa Ruotsissa ainakin Tukholmaan, Uppsalaan, Malmöön ja Strängnäsiin, Saksan alueella Leipzigin lisäksi Lyypekkiin, Hampuriin ja Stuttgartiin. Meyerillä oli kontakteja myös Pietarissa, Riiassa ja Tallinnassa.⁶¹ Verkosto liitti Meyerin osaksi ylijarajasta kirjakauppiaiden piiriä, jota voi pitää omanlaisenaan ammatillisena yhteisönä.

Kaupan perustamisen ajalta ei ole säilynyt lähteitä, jotka valottaisivat suoraan Meyerin omia tavoitteita. Hänen asiakaskuntansa merkinnät kertovat kuitenkin omalta osaltaan niistä odo- tuksista, joita uuden kirjakaupan aukeamiseen liittyi. Marraskuussa 1813 ylioppilas ja bibliofiili Anders Johan Sjögren (1794–1855) tuskaili päiväkirjalleen Frenczellin puodin kalliita hintoja ja odotti Meyerin kaupan avaamista.⁶² Helmikuussa 1814 Sjögren kirjasi päiväkirjaansa harrastaneensa kirjapohdintoja (bok-speculationer) sen johdosta, että Meyerin tiedettiin pian matkustavan Saksaan. Maaliskuun alkupäivinä Sjögren yritti tavoittaa Meyeria tehdäkseen tälle oman kirjatilauksensa.⁶³ Kesällä 1814 ainakin oppineiston sisäpiiri odotti kaupan avautumista. Meyer oli palannut Saksasta, mutta kirjapaketit liikkuivat hitaammin. Adolf Ivar Arwidsson (1791–1858)

selosti heinäkuussa 1814 ystävälleen Crohnsille laatimassaan kirjeessä Meyerin paluuta ja tämän suunnitelmia. Arwidssonin mukaan Meyer oli luvannut avata jälleen myös lainakirjaston, jossa olisivat ”kaikki ulkomaiset kirjat”⁶⁴ Kirjanystävien keskuudessa Meyer oli tärkeä kontakti, joka mahdollisti tuoreen kansainvälisen kirjallisuuden tilaamisen Suomeen.

Meyer hyödynsi taitavasti orastavaa sanoma-lehtijulkisuutta ja mainosti kauppaansa eri tavoin, vaikka joutuikin tekemään sen kilpailijansa Frenczellin painotalon lehdessä. Tammikuussa 1815 ilmestyi *Åbo Allmänna Tidning* -lehdessä kirjakauppatoimintaa koskeva kirjoitus ”Litterär underrättelse”, joka oli anonyymien esseiden muotoon puettu Meyerin uuden kaupan mainos. Se oli myös katsaus eurooppalaiseen kirjakulttuuriin Napoleonin sotien jälkeen. Erityisen huomion kohteena oli Suomessa vallitseva kirjakaupan tila ja kirjojen liikkumisen huonot edellytykset. Teksti alkoi viittauksella Euroopan levottomaan lähihistoriaan, joka oli vaikeuttanut tieteiden viljelyä.⁶⁵

Kirjoituksessa muistutettiin lukijoita siitä, miten sotavuodet olivat estäneet Suomea saamasta tietoa tieteen uusimmista tuloksista. Aloitus oli ehkä yllättävä, koska Meyerin tarkoitus oli kaupata nimenomaan kirjoja, mutta tekstissä nousi esiin yleisempi huoli siitä, että tieto ei liikkunut Suomeen tarpeeksi hyvin.⁶⁶ Jos kirjoittaja oli Meyer, hän ei tekstissä asemoinut itseään kirjakauppiaaksi, vaan henkilöksi, joka halusi tieteen tulosten ja tiedon liikkuvan mahdollisimman avoimesti. Kirjojen ja muiden julkaisujen liikkuminen oli tyrehtynyt Euroopan sotien vuoksi. Yhteys saksalaisiin kaupunkeihin, esimerkiksi Hampuriin, oli ajoittain Suomesta täysin katkennut. Aiemmassa tutkimuksessa on korostettu Meyerin merkitystä kirjakaupan pysähtyneisyyden tilan päättäjänä ja uudenlaisten yhteyksien avaajana.⁶⁷ Myös hän itse piti kirjakauppahan-

60. Mustelin 1948, 109–110.

61. Kansalliskirjasto, Friedrich Anton Meyerin kirjakauppa, saapuneet kirjeet (149.1.). Ks. myös Mustelin 1948, 110–112.

62. Anders Johan Sjögren, päiväkirjamerkintä 23.11.1813. Michael Branch, Esko Häkli & Marja Leinonen (toim.), *Allmänna Ephemerider. Dagböckerna 1806–1855*. Kansalliskirjaston verkkojulkaisu, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-6139-015.1.2022>).

63. Sjögrenin päiväkirjamerkinnät 14.2.; 5.–8.3.1814.

64. Arwidssonin Chronsille 18.7.1814. Sit. G. Heinrichus, *Från A. I. Arwidssons korrespondens med E. A. Chrons, J. J. Pipping-sköld, E. Rancken och Lorenzo Hammarsköld*. Helsingfors 1909.

65. *Åbo Allmänna Tidning* 3.1.1815, nro 1, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/410601?page=1> (24.8.2022).

66. *Åbo Allmänna Tidning* 3.1.1815.

67. Nurmio 1934, 46, 48 ks. myös alaviitteet 44 ja 45; Hakapää 2008, 168–169.

kettaan uuden aikakauden alkuna, mikä näky selvästi kaupan varhaisissa mainoksissa.⁶⁸

Meyer kauppoineen toi uudenlaisen kilpailutilanteen Turun ja Suomen kirjamarkkinoille. Kirjamyyntiä oli toki mainostettu Turun lehdessä jo aikaisemmin, mutta ei sellaisella innolla kuin Meyerin kauppa esiteltiin jo mainitussa tekstissä tammikuussa 1815. Kirjoituksen mukaan kaupungissa oli nyt ”ulkomainen kirjakauppa”.⁶⁹ Ulkomaalaisuus tarkoitti tässä yhteydessä epäilemättä kansainvälisyyttä, kirjakauppaa, jonne astuessaan asiakas olisi kuin ulkomailla, sillä hänellä oli saatavilla keskeinen ja ajankohtainen tieto. Vaikka Meyer oli kääntäjänä ja opettajana sitoutunut saksalaiseen kirjalliseen kulttuuriin, hän ajatteli ulkomaalaisuuden osuvammaksi määrittelyksi kaupalleen. Jos Meyerin lainakirjasto oli kooste erilaisia lajityyppejä, kirjakauppa suunnattiin oppineistolle, ”för wettenskapernas härwarande wänner”, jolle avautui kaupan myötä suora yhteys eurooppalaiseen tiedemaailmaan. Tiedeyhteyden painottaminen oli sinänsä luontevaa, olihan Meyer nimenomaan akatemian kirjakauppias.

Ulkomaalaisuuden korostaminen alleviivasi sitä, että Meyerin kauppa oli jotakin muuta kuin se kirjamyynti, mihin kaupungissa oli aiemmin totuttu. Vielä 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa myytävät kirjat saapuivat Turkuun pääosin Tukholman yhteyksien kautta.⁷⁰ Nyt Meyer toi kirjoja suoraan Saksasta. Meyerin voi sanoa näin kääntäneen taustansa kilpailueduksi. Sinänsä saksalaistausta ei ollut Suomen kirjamyyntipiireissä mitään uutta. Jo aikaisemmissa 1700-luvun kirjanvälittäjissä oli saksalaisia kauppiaita, mutta nämä olivat toimineet asiamiesten eli Turussa toimineiden paikallisten myyjien välityksellä Tukholmasta käsin.⁷¹ Meyerin tilanne oli toisenlainen. Hän ei ainoastaan toiminut Turussa, vaan oli rakentanut koko elämänsä kaupunkiin.

Meyerin kansainvälinen kirjakauppa näyttää sekä saaneen huomiota, että menestyneen

ensimmäisinä vuosinaan. 1810-luvun lopulta lähtien Turussa julkaistiin muutaman vuoden ajan kirjallisesti suuntautunutta *Mnemosyne*-lehteä, jossa Meyer mainosti kirjavalikoimaansa. *Mnemosyne* edusti Suomen oloissa uudenlaista, debatoivaa kirjallisuusjournalismia.⁷² Utta oli myös se, että lehti painettiin Raamattuseuran kirjapainossa, joka oli noussut Frenckellin kilpailijaksi alalla. *Mnemosyne* tarjosi Meyerille mainosväylän, joka oli Frenckellin vaikutusvallan ulkopuolella. Uutena tulokkaana Meyer haastoi turkulaista kirja-alaa, jossa Frenckellin suku oli tottunut toimimaan vailla kunnollista kilpailua. Se, että juuri Meyer nimitettiin akatemian kirjavälittäjäksi, korosti hänen erityisaseemaansa suhteessa muihin kirjamyynjiin. Samaa alleviivasi oman puodin lanseeraaminen ulkomaisena kirjakauppana. Omasta taustastaan kumpuavien valttien ansiosta Meyer saattoi todeta tuoneensa kaupunkiin uudenlaisen kirjakaupan mallin.

Ompeluvista Byroniin – kirjakauppaa vai kulttuuriyötä

Kirjakauppa oli ala, joka mahdollisti tiedon, oppineisuuden ja hyvän maun levittäminen. Toisaalta kilpailu asiakkaista oli kovaa, säädökset tiukkoja ja kirjojen kuljettaminen kallista ja vaivalloista. Kirjakaupalla oli kahdet kasvot, jotka molemmat olivat tuttuja 1800-luvun alun yhteiskunnissa: jatkuva kilpailu ja pyrkimys levittää tietoa ja kulttuurin saavutuksia. Friedrich Nicolain 1770-luvun menestysromaani *Leben und Meinungen der Herrn Magister Schaldus Nothanker* kuvasi tätä kirjakauppaan liittyvää dualismia. Kirjalan realistina siinä esiintyy kirjakauppias, joka tasapainoilee taloudellisen pakon ja kulttuurin levittämisen pyrkimysten välillä.⁷³ Saman ilmiön eteen joutui turkulainen kirjakauppias.

Meyerin puoti sijaitsi 1810-luvulla akatemian ja suurtorin tuntumassa, mutta syksyllä 1820 hän ilmoitti uudesta kaupan paikasta.⁷⁴ Meyer oli

68. Esim. *Åbo Allmänna Tidning* 23.6.1814, nro 72, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/410334?page=6> (24.8.2022). Ks. myös Meyer Blomqvistille 5.8.1826.

69. *Åbo Allmänna Tidning* 3.1.1815.

70. Laine 2006, 268.

71. Laine 2006, 178–180.

72. Henrik Knif, *Mnemosyne, ett slagfält för debattörer*. Teoksessa Johan Wrede (toim.), *Finlands svenska litteraturhistoria. Första delen. Åren 1400–1900*. SLS 1999, 211–215. Mainostaminen ei ollut kovin tuloksellista ks. Meyer Blomqvistille 2.4.1825.

73. Selwyn 2000, 15–23.

74. *Åbo Tidningar* 22.11.1820, nro 91, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/474350?page=4> (24.8.2022).

hankkinut omistukseensa niin sanotun Herrainkulman alueeseen kuuluneen puotirakennuksen Kuningattaren jokikadun varrelta.⁷⁵ Tieteellisenä kirjakauppana alun perin profiloitunut yritys oli tässä vaiheessa ehtinyt muuttaa muotoaan. Marraskuussa 1820 Meyer mainosti kauppaansa kirja- ja musiikkikauppana. Lehti-ilmoitusten perusteella kaupassa oli saatavilla ainakin nuotteja sekä tilauksesta ”matemaattisia ja musikaalisia instrumentteja”.⁷⁶ Meyer toimi lukuisten keskieuropalaisten musiikkikustantajien nuottien virallisena edustajana.⁷⁷ Hän myös mainosti myyvänsä soittimia, kuten erilaisia huiluja ja muita puhallinsoittimia sekä ”joitain kappaleita erittäin hyviä kitaroita ja mandoliineja”.⁷⁸ Meyerin oma musiikkiharrastus näkyi näin kaupan valikoimassa, mutta kysymyksessä saattoi olla myös sopeutuminen siihen, että tiedekirjakauppa ei Turussa kannattanut.

Kaupan valikoima siis laajeni vuosien mittaan. Joulukuussa 1820 Meyer mainosti kauppaansa joulu- ja uudenvuoden lahjoja etsiville.⁷⁹ Loppuvuodesta 1826 hän puolestaan julkaisi laajan mainoksen, johon oli lueteltuna pitkä lista erilaista paperitarviketta kuvitetuista lastenkirjoista ja keittokirjoista piirustustarvikkeisiin, ompelukuviin, seurapeleihin ja lasten kuva-arkkeihin.⁸⁰ Myyntiartikkeleiden on täytynyt sijaita kauppiaan omassa varastossa tai itse liiketilassa – tilaamalla niitä ei tässä vaiheessa vuotta olisi saanut ulkomailta Turkuun. Joka tapauksessa Meyerin 1820-luvulla Blomqvistille kirjoittamat kirjeet kuvaavat jatkuvaa kamppailua kilpailijoiden kanssa, minkä takia hän ajautui epäluuloisuuden ja pelkojen kierteseen. Hän kutsui elämäntapaansa merkantilistiseksi, mutta totesi kuitenkin

ettei ole täysin kadottanut moraaliaan.⁸¹ Kirjeissä Meyer myös viittasi ohimenneen etniseen taustaansa. Useammassa kirjeessä nimittäin esiintyy hepreankielisiä sanoja tai lausahduksia.⁸²

Jyrki Hakapään mukaan Meyer menetti asemiaan kirjakauppa-alalla 1820-luvulla muiden kauppiaiden laajentaessa omia hankintaverkostojaan. Meyer ei ollut enää ainoa toimija, joka operoi suoraan ulkomaisten kirjantoimittajien kanssa. Hän ei myöskään menestynyt hintakilpailussa, jota erityisesti Frenckell ja Helsingissä toiminut Gustaf Otto Wasenius hänen kanssaan kävivät. Hakapää on todennut, että Meyerin akateemisuudesta muodostui rasite: akatemian kirjakauppiaina hänen tarjontansa painottui yliopistoväelle suunnattuihin teoksiin ja eräänlaiseen tieteeseen ja kulttuurin hyväksi toimimiseen. Frenckell ja Wasenius sen sijaan ajattelivat ensisijassa kaupankäyntiä ja liiketoimintaa.⁸³

On totta, että Meyerin kaupan kirjatarjonta painottui ainakin aluksi oppineistolle suunnattuun lukemistoon ja oli tässä mielessä kapea. Käytännössä kaupassa myytiin kirjojen lisäksi myös monenlaista muuta tarpeistoa, joten Meyer on pyrkinyt tavoittamaan muitakin ostajaryhmiä kuin ainoastaan akatemian opettaja- ja opiskelijakuntaa. Erityisesti hänen lainakirjastotoimintansa ulottui huomattavan laajalle kirjalliselle kentälle. Tästä näkökulmasta katsottuna Meyer ei suinkaan edustanut kapea-alaista akateemisuutta vaan tarjosi kirjojen lukijoille varsin laajaa valikoimaa.

Meyerin tapauksessa lainakirjasto ja kirjakauppa muodostavat omanlaisensa kirjojen kierrättämisen kokonaisuuden. Kuin paluuna 1800-luvun alkuvuosien ideoihin Meyer perusti

75. Dahlströmin kortisto Bgd3:3: 1627. Naapurissa olleen asuinrakennuksen kuvaus Dahlströmin kortisto Bgd3:3: 1619.

76. *Åbo Tidningar* 22.11.1820; *Åbo Tidningar* 21.2.1821, nro 14, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/474599?page=6> (24.8.2022); *Intelligens-blad till Mnemosyne* nro 1/1821, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/500894?page=17> (24.8.2022). Samanlaisella kirja- ja musiikkikaupan nimikkeellä löytyy mainoksia ainakin 1820-luvun tukholmalaisesta *Dagligt Allehanda* -lehdestä. Ks. Svenska dagstidningar -tietokanta, <https://tidningar.kb.se/>, haku termillä ”bok och musikhandel”.

77. Vesa Kurkela & Maija Lahti, Pianonuotti ja helppo sovit. Varhaiset nuottihitit suomalaisen nuottikaupan ja musiikkikustannuksen kuvaajina. *Ennomusikologian vuosikirja* 18 (2006), 186. Ks. myös Otto Andersson, *Johan Josef Pippingsköld och musiklivet i Åbo 1808–1827*. Schildt 1921, 221–223.

78. *Åbo Underrättelser* 13.12.1826, nro 97, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/362513?page=5> (24.8.2022).

79. *Åbo Tidningar* 20.12., nro 99, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/472639?page=5> (24.8.2022) sekä 23.12.1820, nro 100, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/474953?page=4> (24.8.2022).

80. *Åbo Underrättelser* 13.12.1826.

81. Esim. Meyer Blomqvistille 2.4.1825 ja 27.1.1827.

82. Esim. Meyer Blomqvistille 13.4.1825; 29.4.1825; 27.7.1825.

83. Hakapää 2008, 254–258.

1820-luvulla uuden ”laina- ja lukukirjaston”⁸⁴ Sen sisältö noudatteli aiemman lainakokoelman valikoimaa. Mukana oli runsaasti näytelmäkirjallisuutta, historiäteoksia ja matkakirjallisuutta, romaaneja ja runoutta. Nyt valtaosa teoksista oli saksankielisiä. Mukana oli jälleen runsaasti myös ruotsinkielistä kirjallisuutta ja paljon käännöksiä muista kielistä. Englanninkielisten teosten joukosta löytyi Byronia ja Walter Scottia. Saksankieliseen kirjallisuuteen kuului monia hänen nuoruudessaan tunnetuiksi tulleita tekijöitä, kuten Schiller, Novalis, Goethe, Jean Paul ja Friedrich Schlegel. 1700–1800-luvun taitteen merkittävä kirjallisuus ei ollut kadottanut merkitystään. Meyer piti yllä sitä kulttuuria, jota hän oli ollut edistämässä jo 25 vuotta aikaisemmin, sillä hänen sitoutumisensa saksankieliseen 1700-luvun lopun ja 1800-luvun vaihteen kirjallisuuteen oli ilmeinen. Kyse ei ollut vain hieman vanhentuneiden kirjojen säilyttämisestä, vaan tarpeesta opettaa tätä kirjallisuutta. Vielä muutettuaan Helsinkiin Turun palon jälkeen, Meyer piti hengissä jo 1790-luvulla alkanutta kiinnostustaan Schilleriin, sillä hän luennoi tämän kirjoittamasta 30-vuotisen sodan historiasta uudessa Helsingin yliopistossa. Toisen saman aikakauden kirjailijan eli Jean Paulin merkitykseen Meyer palasi niin ikään usein.⁸⁵

Meyeria voi pitää valistajahahmona, joka halusi tuoda Suomeen tuulahduksen keski-eurooppalaista kirjakulttuuria. Tässä mielessä hän vertautuu esimerkiksi Selwynin tutkimaan kirjailija-kirjakauppias Friedrich Nicolaihin. Kauppihana hän pyrki tuomaan Suomeen luettavaksi sitä kirjallisuutta, jota muualla Euroopassa oli tarjolla. Hän työskenteli tieteellisen tiedon liikumisen hyväksi, mutta ymmärsi myös nousevan romaanikirjallisuuden merkityksen, mikä näkyi hänen lainakirjastonsa valikoimassa. Kirjojen myymistä ja lainaamista ei ehkä tulisi ylipäätään erottaa selkeästi toisistaan Meyerin tapauksessa. Vaikka lainaustoiminnan oli tarkoitus tuottaa jonkinlaista voittoa, on se käytännössä ollut myös

valistajan työtä, jossa kirjojen luetuksi tuleminen oli tärkeää.

Lopuksi

Kuollessaan vuonna 1831 Friedrich Anton Meyer jätti puolisolleen perinnöksi konkurssipesän sekä lainakirjaston kirjoineen. Gustava Meyer jatkoi lainakirjaston pitoa mutta hänen kuolemansa jälkeen (1837) kirjat päätyivät huutokaupattavaksi. Tietojen mukaan monet kirjoista olivat vanhoja ja kuluneita.⁸⁶ Tämä voi vaikuttaa varsin surumieliseltä perinnöltä. Aiemmassa tutkimuksessa Meyerista onkin piirtynyt hiukan epäonnisen kirja-alan yrittäjän kuva. Toisaalta tieto Meyerin jäämistöstä kertoo myös siitä, miten ahkerasti hän kirjojaan kierrätti, ja miten kirjat olivat todennäköisesti vuosien varrella kuluneet monien lukijoiden käsissä. Itse asiassa Meyer jätti jälkeensä niin paljon kirjoja, että niitä huutokaupattiin useassa erässä vielä vuosikausia hänen kuolemansa jälkeen.⁸⁷

Kirjakaupan historia linkittyy sekä talous- että aatehistoriaan, mikä näkyy myös Meyerin toiminnassa. Meyer ponnisti kirja-alalle monista marginaaleista, jotka olisivat itse asiassa voineet jopa katkaista koko uran. Juutalaisen akateemisen toimijan asettuminen Turkuun 1700- ja 1800-luvun taitteessa on ollut poikkeuksellista, mutta Levin-Meyer onnistui integroitumaan paikalliseen kulttuuriin ”ulkomaisen” kirjallisuuden kauppihana. Häntä auttoi se, että suomalaisia oppineita kiinnosti saksalainen kulttuuri, jonka Meyer saattoi väittää hallitsevansa taustansa takia. Käännöstöillään hän toi sitä ruotsinkielisten lukijoiden saataville. Saksankielisen kirjallisuuden painotus näkyy erityisesti 1820-luvun alun lainakirjaston valikoimassa.

Tieteessä ja tutkimuksessa oli myös voimistunut ajatus eurooppalaisesta julkisuudesta, jota vapaasti ja nopeasti leviävät kirjat ja lehdet pitivät yllä. Meyer oli julkisessa elämässään sitoutunut ylijarjaiseen eurooppalaiseen kirjalliseen kulttuuriin, mutta hän ei peittänyt juutalaista taustaansa

84. Luettelot (3 kpl) on painettu vuosina 1821–1823 ja niissä on listattuna yli 2000 nimekettä. Luettelot Doria-julkaisuarkistossa, <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2015-00007995>; <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2015-00007996>; <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2015-00007997> (21.3.2022).

85. *Tidningar ifrån Helsingfors* 14.9.1829 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/423792?page=4> (22.8.2022); Meyer Blomqvistille 3.7.1826.

86. Mustelin 1948, 130–131.

87. Huutokauppuutteloiden perusteella Meyerin jäämistöä myytiin vielä 1840-luvulla.

kokonaan. Erityisesti kirjeissä Alexander Blomqvistille se tuodaan usein esille. Vaikka Meyer on suhteellisen helppo nähdä 1700-luvun lopun haskan edustajana, fragmentaariset lähteet antavat vain viitteitä hänen identiteetistään 1800-luvun alun Suomessa. Elämäkerrallinen lähestymistapa tuo ne kuitenkin esille ja näyttää niiden merkityksen.

Olemme nostaneet Levin-Meyerin elämänvaiheet entistä selkeämmin osaksi hänen kirjakulttuurin alalle suuntautuneen toimintansa tarkastelua. Hän lainasi, vuokrasi ja myi niitä kirjoja, joita kulloinkin oli saatavilla ja joiden hän ajatteli kiinnostavan lukijoita. Hän oli saksalaisen kulttuurin kauppias, mutta toimintaympäristö määritteli ne rajat, joiden sisällä hän saattoi toimia. Siksi königsbergiläinen, tukholmalainen, turkulainen

ja lopulta helsinkiläinen Levin-Meyer myös eroavat toisistaan, mutta kirjat ja kirjallisuus kietoutuivat hänen kaikkiin elämänvaiheisiinsa.

Artikkeli on valmistunut osana Koneen Säätiön rahoittamaa tutkimusprojektia "Sanojen liike ja tiedon paikat – oppineet kirjalliset yhteisöt 1800-luvun alussa" (2020–2022).

FT **Janne Tunturi** on yleisen historian yliopisto-opettaja Turun yliopistossa. **Sähköposti:** jantun@utu.fi.

Dosentti **Heli Rantala** työskentelee tutkijana Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaineessa. **Sähköposti:** hemara@utu.fi.